

УДК 821:111'42

СИСТЕМНІ ВІДНОШЕННЯ ЛЕКСИКИ НОМІНАТИВНОЇ СФЕРИ «ПОГОДА» В ОНЛАЙН-НАРАТИВІ ПРО ПОГОДНІ НОВИНИ (НА МАТЕРІАЛІ БРИТАНСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ГАЗЕТ)

Бондарчук Н. І.

Національний університет «Львівська політехніка»

Статтю присвячено дослідженню системних відношень лексики номінативної сфери «ПОГОДА» в онлайн-нарративі про погодні новини. У роботі використано метод польового моделювання для опису структури і складу номінативної сфери «ПОГОДА». Установлено, що основними складниками моделі номінативної сфери «ПОГОДА» є денотативні (номінації погоди первинного означення) і конотативні (номінації погоди вторинного означення) компоненти.

Ключові слова: номінативна сфера «ПОГОДА», семантичний простір, онлайн-нарратив, польова модель, денотація, конотація.

Bondarchuk N. I. Systemic relations of nominates in nominative sphere "WETHER" of online narrative in weather news stories (based on British online newspapers). The article focuses on the study of the systemic relations of nominates of nominative sphere "WEATHER" in weather news stories. The field method is applied to model and describe the structure and composition of the nominative sphere "WEATHER". The nuclear zone is composed of units that systematically explicate nuclear seme and have more abstract semantics. The periphery represents individual, secondary features that are not part of the nucleus and develop on the basis of individual knowledge, connotations and associations. The center of this model is represented by a dominant which expresses the semantic invariance or the nucleus of the whole paradigm. Such a dominant is the lexeme "weather" which is the key word of the whole sphere of reality, objectified in the semantics of the nominates under study and forms the nucleus of the lexical and semantic field "WEATHER". The lexical and semantic field "WEATHER" consists of the following peripheral microfields: "Weather as a phenomenon", "Weather in human perception", "Destructive effect of weather" which are expanded by specific semantic features "weather phenomena", "emotional perception and behavior of people" and "consequences of unfavourable / abnormal weather". The main components of the model of the nominative sphere "WEATHER" are the denotative (primary nomination) and the connotative (secondary nomination) components. Thus, the nominative sphere "WEATHER" is a combination of sub-spheres in the semantic space of online narrative in weather news stories, the components of which are lexical units (nominates) that used to realize meaning of the weather nomination and show the systemic relations among them in the semantic space of online narrative. The sphere of weather is an object sphere for weather news stories.

Key words: nominative sphere "WEATHER", semantic space, online narrative, field method, denotation, connotation.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Номінативна сфера ПОГОДА – це сукупність підсфер у семантичному просторі онлайн-нарративу про погодні новини, компонентами яких є мовні засоби (номінативні одиниці), які використовуються для реалізації значення номінації погоди і демонструють системні відношення між ними в семантичному просторі онлайн-нарративу. Саме сфера погоди є сферою-об'єктом для онлайн-нарративу. Оскільки дослідження системних відношень між лексичними одиницями найчастіше здійснюють за допомогою методу польового моделювання, необхідним етапом дослідження семантичного простору онлайн-нарративу про погодні новини є побудова польової моделі номінативної сфери «ПОГОДА».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поля в лінгвістиці досліджували такі науковці: Й. Трір, Ф. М. Іпсен, В. Порціг, Ю. М. Караулов, І. М. Кобозева, Г. Т. Безкоровайна, В. В. Левицький, О. В. Падучева, Г. С. Щур, D. Geeraerts, J. Morley, P. Faber, M. Simon-Vandenberg, D. Crystal, A. Cruse. Виникнення теорії полів зазвичай пов'язують із вченням

Ф. де Сосюра про значущість мовних явищ. Засновником теорії поля вважають німецького вченого Й. Тріра. Згідно з його теорією, кожне слово набуває смислу лише як частина відповідного поля і носій мови знає значення слова лише в тому випадку, якщо йому відомі значення інших слів з того самого поля. Й. Трір запропонував ієрархічний поділ системи мови на два типи полів, паралельних один одному: понятійні і словесні (кожне поле складається з елементарних одиниць – понять або слів) [2, 107]. У сучасному мовознавстві семантичне поле визначають як «сукупність мовних одиниць, які об'єднані спільністю змісту (іноді також спільністю формальних показників) і відображають понятійну, предметну чи функціональну схожість позначуваних явищ» [6, 380].

Формулювання мети і завдань статті. Тому завданням пропонованої статті є здійснити польове моделювання номінативної сфери «ПОГОДА», що дасть змогу чіткіше зрозуміти системні відношення між її компонентами. **Мета** статті – описати структуру і склад номінативної сфери «ПОГОДА» онлайн-нарративу про погодні новини.

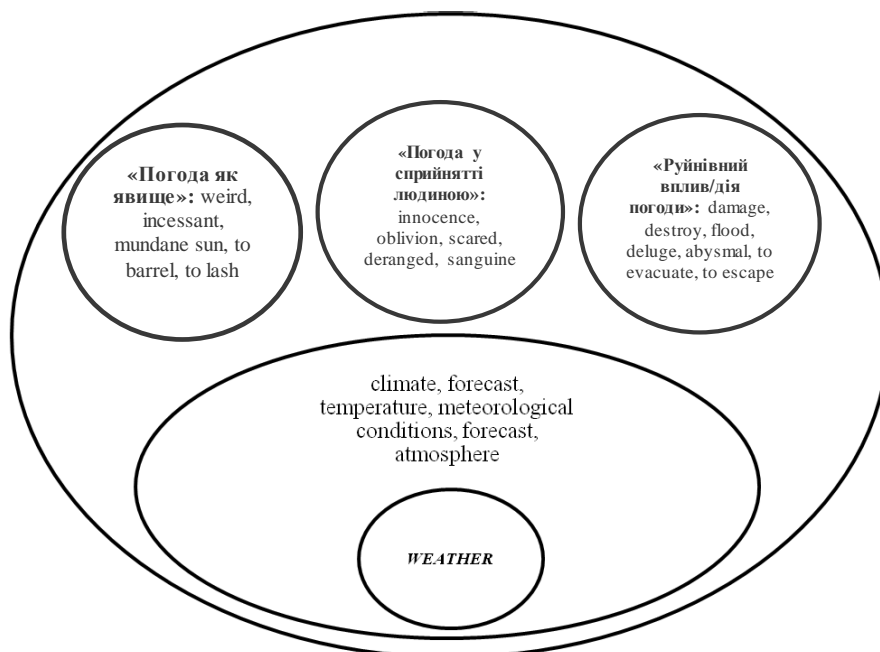

Рис. 1. Структура ЛСП «ПОГОДА»/ «WEATHER»

Виклад основного матеріалу дослідження.

З погляду лінгвістики модель тлумачать як штучну уявну або реальну будову, яка відтворює, імітує своєю поведінкою поведінку оригіналу у лінгвістичних цілях [6, 359]. За визначенням М. Ф. Алейфренка, моделлю є будь-яка система, що має мисленнєве представлення, матеріально реалізується і може заміщати об'єкт дослідження з метою отримати нову інформацію про такий об'єкт [1, 14–15]. У центрі цієї моделі перебуває домінанта, яка виражає семантичний інваріант, чи понятійне ядро всієї парадигми. Такою домінантою є лексема *weather* як ключове слово понятійної сфери дійсності, об'єктивованої в семантиці досліджуваних номінативних одиниць. Вона і становить ядро лексико-семантичного поля «ПОГОДА». Лексема *weather* має складну семантичну структуру, обумовлену її етимологічним характером: значення у першоджерелі у давньоанглійський період як *air*/повітря, *sky*/небо, *breeze*/бриз, *storm*/шторм; звуження значення до *condition of atmosphere*/стан атмосфери у середньоанглійському періоді, розвиток нових варіантів значення *adverse weather*/несприятлива погода, тенденції диференціації і зрощення наявних варіантів впродовж XIV–XX століть, полісемантичність, широке коло парадигматичних зв'язків.

Лексико-семантичне поле (далі – ЛСП) розуміють як «лексичну категорію вищого порядку, що є ієрархічною структурою безлічі лексичних одиниць, об'єднаних загальним (інваріантним) значенням» [3, 25]. Тому номінативний простір сфери «ПОГОДА» і відповідно лексико-семантичне поле «ПОГОДА» становить лексема “*weather*” (n.), її синоніми (з погляду теорії поля значення лексеми “*weather*” є «не самостійною одиницею, а сукупністю відношень зі значеннями її основних синонімів – лексем» [5, 98], що входять до складу заданого

нею ЛСП), похідні та інші номінації найбільш типових ознак погоди, визначені з оперттям на дані ідеографічних та тлумачних словників сучасної англійської мови [7; 8; 9]:

- власне синоніми: *climate, conditions, temperature, forecast, outlook, meteorological conditions, elements*,
- гіпоніми: *precipitation* – *rain, season* – *summer* – *July*,
- похідні номінації – найменування *forecast*(v.), *forecast/forecaster* (n.),
- словосполучення: *cold weather, weather report*.

Аналіз дефініцій іменника “*weather*” [7; 8; 9] уможливив узагальнити семи, значення яких становлять ядро ЛСП «ПОГОДА»: *the condition of the atmosphere / meteorological conditions at a particular time and place, with temperature, sun, wind, cloudiness and precipitation (rain, snow, hail etc.) (стан атмосфери / метеорологічні умови в певний час, в певному місці, що враховують температуру, сонце, вітер, хмарність та опади (дощ, сніг, град)*. Звідси ядерну зону формують одиниці, які системно експлікують ядерну сему і мають абстрактнішу семантику.

До периферійної зони належать слова, що схожі за семантикою і виконують конотативну функцію (*broly, scorching, cancellations*), описові словосполучення (*fierce rain*) та слова, у значеннях яких архісема поля є периферійною (*carbon dioxide, planet*). Їх можна вважати непрямыми (вторинними) номінаціями погоди, що безпосередньо не зафіксовані в лексикографічних джерелах, проте актуалізовані і декодовані в тексті на основі фонових знань реципієнта з множини можливих смислів. Отож уважаємо, що ядро і ядерна зона відображають універсальні знання, периферія ж представляє індивідуальні, другорядні ознаки, які не входять до ядра і розвиваються на основі індивідуальних знань, конотацій та асоціацій. У складі ЛСП «ПОГОДА» можна виділити такі периферійні мікро-

поля: «Погода як явище», «Погода у сприйнятті людиною», «Руйнівний вплив/дія погоди», розширення яких специфіковані відповідно семантичними ознаками «позначення погодних явищ», «емоційне сприйняття та поведінка людей» і «наслідки несприятливої/аномальної погоди». Структуру ЛСП «ПОГОДА»/ «WEATHER» можна подати у вигляді схеми (Рис. 1).

Характерною ознакою поля є ієрархічність його будови, системність зв'язків між його складниками і дифузна природа (можливість перетинатися з іншими полями).

За типом номінації складники моделі номінативної сфери «ПОГОДА» в онлайн-нарративі про погодні новини поділяються на денотативні (номінації погоди як референти первинного означення) та конотативні (номінації погоди вторинного означення). На денотативному рівні в онлайн-нарративі про погодні новини номінації погоди застосовуються у своїй референтній сутності і в прямому сенсі, що спостерігаємо у наведеному фрагменті:

So next time some pub bore tells you that this cold month is caused by the extensive melting of Arctic sea ice last summer, ask him if the same thing happened in 1963. In any case, even if there were evidence for changing weather, blaming every weather event on climate change is lazy at best and dishonest at worst (3).

На конотативному рівні номінації погоди в онлайн-нарративі про погодні новини представлені засобами словесної образності (тропами), утвореними в процесі метафоричного, метонімічного переосмислення явищ погоди на основі або уподібнення до об'єктів дійсності, або кореляції з об'єктами навколишнього світу. З. Д. Попова та Й. А. Стернін зазначають, що «у значенні слова виокремлюється предметно-логічна частина, яка відповідає поняттю, та додаткова, конотативна частина, що відображає загальні суб'єктивні моменти людського сприйняття поняття та його номінацію» [3, 27]. У лінгвістиці конотацію трактують як «додаткове значення мовної одиниці, тобто її компонент, який доповнює предметно-понятійний (денотативний), а також граматичний зміст мовної одиниці та надає їй експресивності на основі відомостей, що співвідносяться з емпіричним, культурно-історичним, світоглядним знанням мовця, з емоційним і ціннісним ставленням мовця до предмета, що характеризує мову, її форму та соціальні відносини носіїв мови» [5, 236]. У межах конотативного значення слова виокремлюють такі компоненти: експресивно-образний, емоційно-образний, емоційно-оцінний та модально-оцінний [2, 91].

Розглянемо основні компоненти конотативного значення слова номінативної сфери «ПОГОДА» в онлайн-нарративі про погодні новини. Проілюструвати застосування номінацій погоди на конотативному рівні з експресивно-образним забарвленням, що посилює вплив на адресата, може наступний фрагмент, де річка Флосс, яка спричинила повінь і підтоплення будинків через надмірну кількість опадів, є метафорично персоналізованою:

The family had to evacuate in the early hours of Sunday morning after the Foss invaded their bedrooms... (2).

Наведемо приклад емоційно-оцінного компонента, що виражає негативне іронічне ставлення автора до бездіяльності політиків, які могли попередити руйнівні наслідки повені:

Despite the overwhelming stoicism, there was also some anger in the city. Chris Wardle was one resident chosen to meet David Cameron when the prime minister donned his wellies for a flood tour on Monday (2).

Негативну оцінку досить часто виражено на конотативному рівні:

I cannot have babies and yet, just perhaps, the noise of thunder barrelling into my bedroom last night, sounding as though it might tear the world in two and hurl us to our well-deserved oblivion, surely gives me an intimation of what it was like to be Kate bawling her head off as she brought another royal into the world in her private hospital (4).

Як бачимо, у процесі творення автор навмисне вибирає лексичні засоби з певним стилістичним забарвленням з метою здійснити особливий ефект на читача. Так, В. М. Телія визначає конотацію як експресивно маркований макрокомпонент семантики, що є результатом оцінного сприйняття та відображення дійсності у процесах номінації [4, 5].

Деякі слова можуть не бути конотативно валентними, проте при вживанні в контексті здатні внести додатковий відтінок стилізації та експресивно-емоційне забарвлення:

Going to bed naked, something you longed for during the 100-year pyjama wars, makes you feel less like a sultry Latin lover and more like a Pritt Stick. As a pale white kid from Yorkshire, I remember the first time I found out that darkness could also be hot (4). У цьому випадку денотативне значення набуває додаткового смислу.

Прикладом емоційно-образного компонента є фрагмент:

And yesterday here it came, free as air, falling on to my bare head as I walked down the canal towpath. I was doing what a human being should do now and again: stare (1).

Іноді одиниці денотативного рівня можуть переходити в одиниці конотативного рівня, коли відбувається образне переосмислення номінованих явищ у семантиці онлайн-нарративу.

Іншим компонентом конотативного значення слова є модально-оцінний, який простежуємо в наступному прикладі за рахунок використання риторичних запитань:

In London, this doesn't happen often. We trust our dour reflexive, self-poisoning moaning as a lifestyle philosophy instead. We like it that way: strangers are strange and Britain, damn everything about it, doesn't work. Why don't the buses run on time? Why are we so hopeless? Why can't something be done (usually by someone else who we can blame for their shortcomings)? And this chorus of self-immolation is taken up countryside: why, non-Londoners ask, is the capital brought to a standstill by a little snow (2).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, денотативні і конотативні складники номінативної сфери «ПОГОДА» в онлайн-нарративі про погодні новини відображають основні понятійні ознаки номіната (денотація) і оцінку та емоційне ставлення автора до них (конотація), що забезпечує досягнення сукупного прагматичного ефекту оповіді. Перспективним вважаємо дослідження парадигматичних відношень лексичних одиниць номінативної сфери «ПОГОДА».

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н. Ф. Современные проблемы науки о языке : [учеб. пособ.] / Н. Ф. Алефиренко. – М. : ФЛИНТА, 2005. – 416 с.
2. Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика : [учеб. пособ.] / Л. М. Васильев. – 3-е изд., доп. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 192 с.
3. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова. – М. : АСТ : Восток-Запад, 2007. – 314 с.
4. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия; [ред.: А. А. Уфимцева]. – М. : Наука, 1986. – 143 с.
5. Cruse A. Meaning in Language : An Introduction to Semantics and Pragmatics / Alan Cruse. – New York : Oxford University Press, 2000. – 438 p.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

6. Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь / В. Н. Ярцева. – М. : Большая российская энциклопедия, 2002. – 709 с.
7. English Oxford Living Dictionaries [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://en.oxforddictionaries.com>.
8. Macmillan English Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.macmillandictionary.com>
9. Merriam-Webster Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.merriam-webster.com>.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. The Daily Mail. 2014–2017. URL: www.thedailymail.co.uk
2. The Guardian. 2014–2017. URL: www.theguardian.com/uk
3. The Sun. 2014–2017. URL: www.thesun.co.uk
4. The Times. 2014–2017. URL: www.thetimes.co.uk